

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες,
σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε
30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

**Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία
Β΄ Γυμνασίου**

Θεματική ενότητα:

Ομήρου, *Ιλιάδα*, Α 494-612, Σκηνές από τον Όλυμπο

Τίτλος:

«Ανθρώπινοι Θεοί»

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ-ΚΥΡΙΑΚΗ ΜΠΙΤΖΕΛΕΡΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνοι υπο-ομάδας εργασίας αρχαίας ελληνικής γλώσσας δευτεροβάθμιας: Λάμπρος Πόλκας, Κοσμάς Τουλούμης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Α. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Ανθρώπινοι Θεοί

Δημιουργός

Παναγιώτα-Κυριακή Μπιτζελέρη

Διδακτικό αντικείμενο

Αρχαία Ελληνική Γραμματεία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Β΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Απρίλιος 2014

Διδακτική / θεματική ενότητα

Ομήρου, Ιλιάδα, ραψωδία Α 494-612: Σκηνές από τον Όλυμπο

Διαθεματικό

Όχι

Εμπλεκόμενα γνωστικά

I. Φιλολογικής Ζώνης

II. Άλλα γνωστικά αντικείμενα

III. Ημιτυπικές και άτυπες διαδικασίες εκπαίδευσης

Χρονική διάρκεια

7 διδακτικές ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο / ιστοσελίδα τάξης.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Για την εφαρμογή του παρόντος σεναρίου είναι απαραίτητο ο διδάσκων και οι μαθητές να είναι εξοικειωμένοι με την εργασία σε ομάδες, να χειρίζονται το λογισμικό παρουσίασης και συγγραφής κειμένου –ενδεχομένως και σχεδιασμού– αλλά και την πλοήγηση και έρευνα σε διαδικτυακές πηγές. Ο διδάσκων πρέπει να έχει δημιουργήσει μια ιστοσελίδα για το μάθημα, προκειμένου να ανεβάσει εκεί τα φύλλα εργασίας αλλά και να συγκεντρώσει τις παρουσιάσεις και γενικότερα το παραγόμενο υλικό των μαθητών. Σε περίπτωση που ο ίδιος κρίνει ότι οι μαθητές έχουν την απαραίτητη εξοικείωση ή/και σε συνεργασία με τον καθηγητή της πληροφορικής θα μπορούσαν οι ίδιοι οι μαθητές να δημιουργήσουν ένα ιστολόγιο για το μάθημα και κατόπιν να αναρτηθεί εκεί το υλικό. Αναφορικά με την ύλη, χρειάζεται να έχει διδαχθεί η [ραγωδία Α 54-306](#) (Φιλονικία Αγαμέμνονα-Αχιλλέα), για να μπορεί να γίνει σύγκριση μεταξύ ανθρώπων και θεών. Καλό θα είναι επίσης, ο διδάσκων να διαβάσει ο ίδιος στην ολομέλεια τη [ραγωδία Α 494-612](#) και κατόπιν οι μαθητές να εργαστούν σύμφωνα με τις οδηγίες των φύλλων εργασίας. Πριν τις παρουσιάσεις των εργασιών στην ολομέλεια, θα μπορούσαν και πάλι να διαβαστούν τα δύο αποσπάσματα, για να εξασφαλιστεί ότι όλοι οι μαθητές θυμούνται τα αντίστοιχα χωρία αλλά και για να καταφανεί εναργέστερα η σύγκριση. Επίσης, το τελικό παραγόμενο στη [Β΄ Φάση](#) είναι ένα άρθρο. Ως εκ τούτου, πρέπει να εξασφαλιστεί ότι οι μαθητές γνωρίζουν πώς να γράφουν ένα άρθρο. Στη σχολική μονάδα πρέπει να υπάρχει εργαστήριο πληροφορικής με υπολογιστές συνδεδεμένους στο διαδίκτυο και προτζέκτορας.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο αποτελεί πρόταση διδασκαλίας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν σενάριο, επιδιώκεται οι μαθητές να δουλέψουν ομαδοσυνεργατικά και να αναγνώσουν το συγκεκριμένο χωρίο με σκοπό αρχικά να ανιχνεύσουν τις συμπεριφορές, τις συνήθειες, τις ιδιότητες, τις στάσεις, τα ελαττώματα και τον τρόπο ζωής των θεών και αφετέρου να τα συγκρίνουν με τα αντίστοιχα των ανθρώπων, όπως αυτοί δρουν στη ραψωδία [Α 54-306](#). Η αντιπαραβολή γίνεται στοχευμένα, ώστε να συγκρίνονται ζευγάρια ηρώων/θεών που έχουν παρόμοια σχέση μεταξύ τους. Στόχος της σύγκρισης αυτής είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές μόνοι τους τα στοιχεία ανθρωπομορφισμού που κυριαρχούν στο ιλιαδικό κείμενο. Παράλληλα, μέσα από την επεξεργασία του ομηρικού κειμένου εντοπίζουν πλήθος ιδεολογικών και μορφολογικών στοιχείων (αφηγηματικές τεχνικές, επίθετα, ύφος, ηθικές αρχές, μέσα πειθούς κ.ά.). Στη [B' Φάση](#) του σεναρίου, οι μαθητές καλούνται να αξιοποιήσουν τα πορίσματα της έρευνάς τους και να τα επεκτείνουν βρίσκοντας απεικονίσεις ανθρωπομορφισμού του θείου σε άλλες μορφές τέχνης, σε άλλα σημεία των ομηρικών επών αλλά και στις σύγχρονες θρησκείες. Οι μαθητές παρουσιάζουν το υλικό τους με παρουσιάσεις, πίνακες αλλά και ολοκληρωμένο γραπτό κείμενο με τη μορφή «άρθρου». Βασικός στόχος του σεναρίου είναι οι μαθητές να αναπτύξουν ποικίλες δεξιότητες: να ερευνήσουν, να αξιολογήσουν, να κρίνουν, να συναποφασίσουν, να προβληματιστούν, να παρουσιάσουν, να συνδυάσουν, να αντιπαραβάλουν.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα φαίνεται ιδιαίτερα «με την αντιπαράθεση, ο ανθρώπινος χαρακτήρας στους αθανάτους». Κι επιπλέον, «όχι μόνο οι θεοί ομοιάζουν με τους ανθρώπους, αλλά υποφέρουν γι' αυτούς» (Romilly J. de, «Οι θεοί και το υπερφυσικό στο ομηρικό έπος», στο Έπος και Δράμα, μετάφραση-επιμέλεια Αναστ. Α. Στέφος, σελ. 64-66). Μπορεί συνεπώς να αποτελέσει θαυμάσια αφετηρία, για να κινητοποιηθεί η κριτική σκέψη των μαθητών και να προκληθεί γόνιμος προβληματισμός και διάλογος για θέματα που αφορούν το θείο. Με τις καθοδηγούμενες ερωτήσεις και το παράλληλο κείμενο οι μαθητές «ερευνούν» και «ανακαλύπτουν» μόνοι τους τη γνώση, ενώ ο ρόλος του δασκάλου είναι κυρίως συντονιστικός (διερευνητική μάθηση Bruner, Vygotsky). Στόχος του σεναρίου είναι οι ταυτότητες μαθητών και διδάσκοντος να εκφραστούν, να εξελιχθούν και να αλλάξουν, εφόσον οι ρόλοι πομπού και δέκτη εναλλάσσονται.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις πρότυπα, στάσεις ζωής

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να προβληματιστούν σχετικά με την ανθρώπινη παρουσίαση του θείου από την εποχή του Ομήρου έως και σήμερα.
- Να μελετήσουν παραδείγματα διαπροσωπικών σχέσεων, όπως η διαμάχη ενός ζευγαριού και ο ρόλος του μεσολαβητή.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να κατανοήσουν την έννοια του όρου ανθρωπομορφισμός.
- Να εντοπίσουν μέσα πειθούς και αφηγηματικές τεχνικές και το ρόλο που αυτά διαδραματίζουν στο κείμενο.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Να κατανοήσουν το ρόλο της χρήσης του επιθέτου στο συγκεκριμένο απόσπασμα.

Γραμματισμοί

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να εντοπίσουν στοιχεία, να τα συσχετίσουν και να τα αντιπαραβάλουν με αντίστοιχα δεδομένα άλλων κειμένων.
- Να αντλήσουν πληροφορίες από ποικίλες ψηφιακές πηγές και να τις αξιοποιήσουν κατάλληλα δημιουργώντας το δικό τους ψηφιακό υλικό.
- Να συζητήσουν για τη θρησκεία σήμερα με αφορμή το ομηρικό κείμενο.
- Να παρουσιάσουν το υλικό τους με τρόπο σαφή και ενδιαφέροντα.
- Να «εντοπίσουν» την πληροφορία που άντλησαν από το γραπτό κείμενο στην τέχνη και να γνωρίσουν τις ποικίλες εκφάνσεις της.
- Να γράψουν ένα άρθρο, για να παρουσιάσουν τα πορίσματά τους.

Διδακτικές πρακτικές

Οι μαθητές επιδιώκεται:

- Να συνεργαστούν μεταξύ τους.
- Να γίνουν πομποί πληροφοριών στις ομάδες της [Β΄ Φάσης](#).
- Να πάρουν πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της ομάδας τους.
- Να φέρουν εις πέρας με υπευθυνότητα το έργο που ο καθένας έχει αναλάβει στο πλαίσιο της ομάδας του.
- Να εξοικειωθούν με το ψηφιακό περιβάλλον ενό ιστολογίου.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η δυσκολία των μαθητών στην κατανόηση του όρου «ανθρωπομορφισμός του θείου» και στον εντοπισμό των ποικίλων εκφάνσεών της στο ιλιαδικό κείμενο. Οι σκηνές από τον Όλυμπο με τη φιλονικία Δία-Ήρας και τη μεσολάβηση του Ηφαίστου μοιάζουν με την αντίστοιχη διαμάχη Αγαμέμνονα-Αχιλλέα και τη μετολάβηση του

Νέστορα, γεγονός που διευκολύνει πολύ την παραβολή των δύο σκηνών και τον εντοπισμό των κοινών συμπεριφορών ανθρώπων και θεών. Επιπλέον, το τελικό παραγόμενο του άρθρου δίνει μια ακόμη αφορμή για παραγωγή γραπτού λόγου, εκτός του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το απόσπασμα της ραψωδίας [Α 494-612](#) της Ιλιάδας του Ομήρου, στο οποίο βασίζεται το παρόν σενάριο, συμπεριλαμβάνεται στη διδακτέα ύλη σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών ([ΑΠΣ-ΔΕΠΠΣ](#)) της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Επιπλέον, το παρόν σενάριο συνδέεται με τους διδακτικούς στόχους της αντίστοιχης ενότητας, όπως διατυπώνονται στο [βιβλίο του Εκπαιδευτικού](#) (σ. 56-57) και οι οποίοι είναι οι μαθητές:

- Να γνωρίσουν την οργάνωση της κοινωνίας των θεών (ιεραρχία, παντοδυναμία του Δία κτλ.) και να τη συσχετίσουν με την οργάνωση της ανθρώπινης κοινωνίας της εποχής.
- Να απολαύσουν καθημερινές οικογενειακές στιγμές από τον κόσμο των θεών και να γνωρίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις (έριδες, συγκρούσεις, αλλά και τρυφερές σκηνές, όπως η εκδήλωση συμπόνιας του Ήφαιστου για τη μητέρα του και η προσπάθεια προστασίας της).
- Να διαπιστώσουν και να εκτιμήσουν την ποιητική τεχνική του Ομήρου (ρεαλιστική παρουσίαση της κοινωνίας και της οικογένειας των θεών, χωρίς εξιδανικεύσεις, εναλλαγή του σοβαρού με το κωμικό στοιχείο κτλ.).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο παρόν σενάριο, οι μαθητές χρησιμοποιούν ΤΠΕ (λογισμικά, διαδίκτυο, ιστότοποι), για να αναζητήσουν πληροφορίες σε ψηφιακά περιβάλλοντα, να τις συσχετίσουν μεταξύ τους και να συνθέσουν δικά τους μονοτροπικά και πολυτροπικά κείμενα τεκμηριώνοντας τις απόψεις τους ως κριτικά υποκείμενα και συνδέοντας ποικίλες μορφές τέχνης μεταξύ τους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Κείμενα

Κείμενα σχολικών εγχειριδίων

Ομηρικά έπη: Ιλιάδα, Β΄ Γυμνασίου: [Α 494-612: Σκηνές από τον Όλυμπο](#)

Ομηρικά έπη: Ιλιάδα, Β΄ Γυμνασίου: [Α 54-306: Συνέλευση Αχαιών. Η σύγκρουση του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα](#)

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ιστοσελίδες

[Ηρωικό Έπος- Ομηρικά Έπη](#) [πηγή: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας].

[Ομηρικά Έπη](#) [πηγή: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων].

[Η ηθική των θεών. Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια](#) [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα. Αρχαιογνωσία και Αρχαιογλωσσία στη Μέση Εκπαίδευση. Αρχαϊκή Επική Ποίηση Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια]

[Δώδεκα θεοί του Ολύμπου](#) [πηγή: Βικιπαίδεια: Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια].

[Το Δωδεκάθεο](#) [πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού].

[Ανθρωπομορφισμός](#) [πηγή: Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ηλεκτρονικό Λεξικό].

[Εκκλησία της Ελλάδος](#)

Διδακτική πορεία/ στάδια/φάσεις

Α΄ Φάση (4 διδακτικές περιόδους)

Αρχικά οι μαθητές χωρίζονται σε έξι ομάδες των τεσσάρων ατόμων και ο διδάσκων διαβάζει στην ολομέλεια το απόσπασμα του ιλιαδικού κειμένου [Α 494-612](#) και εξομαλύνει νοηματικά το κείμενο. Εφόσον οι μαθητές κατανοήσουν το περιεχόμενο των στίχων αυτών, ακολουθεί η οδηγία να βρουν το αντίστοιχο φύλλο εργασίας στον ιστότοπο του μαθήματος. Οι ομάδες, ανά δύο, εργάζονται στο ίδιο φύλλο εργασίας. Ακολουθώντας τις οδηγίες, αρχικά κάνουν κάποιες παρατηρήσεις στους στίχους που μόλις διάβασαν, τους συγκρίνουν με τους αντίστοιχους στο απόσπασμα [Α 54-306](#) και

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ομαδοποιούν τα πορίσματά τους σε μία παρουσίαση που αναρτούν στον ιστότοπο του μαθήματος και στο τέλος της Α΄ Φάσης την παρουσιάζουν στην ολομέλεια. Η προσέγγιση εστιάζει στον ανθρωπομορφισμό των θεών. Πιο συγκεκριμένα, οι δύο πρώτες ομάδες καλούνται να διαβάσουν ξανά τη φιλονικία του Δία και της Ήρας και να κρατήσουν σημειώσεις σχετικά με τη σχέση των δύο θεών, τους λόγους που λογομαχούν, το πλαίσιο στο οποίο διεξάγεται η διαμάχη (πού βρίσκονται, ποιοι τους παρακολουθούν, ποια η στάση αυτών) και τα επίθετα που χαρακτηρίζουν τα πρόσωπα και το ρόλο τους (ποιες ιδιότητες προσδίδουν στα πρόσωπα). Κατόπιν, με βάση τους ίδιους θεματικούς άξονες διαβάζουν τη φιλονικία Αχιλλέα και Αγαμέμνονα στους στίχους 54-306 της ίδιας ραψωδίας και φτιάχνουν έναν πίνακα ομαδοποιώντας τις ομοιότητες που εντόπισαν ως προς τις ιδιότητες, τις συμπεριφορές, τις συνήθειες, τις αντιδράσεις, τα ελαττώματα και τον τρόπο ζωής των θεών και των ανθρώπων. Τελειώνοντας, καλούνται να φτιάξουν μια παρουσίαση με τα πορίσματα της έρευνάς τους και τα προσωπικά τους συμπεράσματα τεκμηριωμένα και να την αναρτήσουν στον ιστότοπο του μαθήματος. Ομοίως, οι ομάδες 3 και 4 αντιπαραβάλλουν την παρέμβαση του Ηφαίστου με αυτή του Νέστορα, εστιάζοντας στη σχέση που έχουν οι μεσολαβητές με τα πρόσωπα που φιλονικούν, τα επιχειρήματά τους, τις αφηγηματικές τεχνικές που χρησιμοποιούν και τον επιδιωκόμενο στόχο τους, τα επίθετα που χαρακτηρίζουν τα πρόσωπα, το ύφος της όλης παρέμβασης και τα κωμικά στοιχεία –εάν υπάρχουν– αξιολογώντας παράλληλα και τον ρόλο τους. Ακολουθεί και πάλι πίνακας και παρουσίαση των πορισμάτων. Ανάλογες είναι και οι εργασίες των ομάδων 5 και 6. Συγκρίνουν τις συνομιλίες Θέτιδας-Δία και Κάλχα-Αχιλλέα εστιάζοντας στη σχέση των προσώπων μεταξύ τους, τον λόγο για τον οποίο συνομιλούν, το αίτημα που διατυπώνεται, τα μέσα πειθούς που χρησιμοποιεί ο αιτών τη χάρη, την αντίδραση του δέκτη του αιτήματος και τα επίθετα που προσδιορίζουν τα πρόσωπα καθώς και τον ρόλο τους. Στη συνέχεια, δημιουργούν έναν πίνακα με τα συμπεράσματα της σύγκρισης και μια παρουσίαση με το σύνολο των πληροφοριών που έχουν συλλέξει έως τώρα. Αξίζει να σημειωθεί ότι

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

όλες οι ομάδες λαμβάνουν την οδηγία να εστιάσουν στις ομοιότητες που εμφανίζουν οι θεοί και οι άνθρωποι στα αντίστοιχα ζεύγη που εξετάζουν. Η [Α΄ Φάση](#) ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των εργασιών των μαθητών στην ολομέλεια και την πρόκληση συζήτησης με ερωτήσεις του διδάσκοντα αλλά και των μαθητών (διευκρινίσεις, απορίες, συμπεράσματα κ.λπ.).

Η αξιολόγηση στη φάση αυτή είναι διαμορφωτική. Ο διδάσκων επιβλέπει τον τρόπο λειτουργίας και συνεργασίας των ομάδων καθ' όλη τη διάρκεια των εργασιών. Αξιολογείται ωστόσο και το τελικό προϊόν, δηλαδή οι σημειώσεις, ο πίνακας και η παρουσίαση, κυρίως όσον αφορά την πληρότητα και την ορθότητα του περιεχομένου. Εφόσον μάλιστα, ανά δύο, οι ομάδες επεξεργάζονται τα ίδια θέματα, θα μπορούσε να προκληθεί συζήτηση σχετικά με τις διαφορές που ενδεχομένως προκύψουν στα πορίσματα των δύο ομάδων.

Β΄ Φάση (3 διδακτικές περιόδους)

Στη φάση αυτή, δημιουργούνται ομάδες των τριών μελών, έτσι ώστε κάθε μαθητής να έχει δουλέψει σε διαφορετικό φύλλο εργασίας στην προηγούμενη φάση. Επιλέγονται λιγότερο πολυπληθείς ομάδες, γιατί το εξαγόμενο προϊόν σε αυτή τη φάση είναι ένα άρθρο και είναι δύσκολο να συνεργαστούν πολλά άτομα αποτελεσματικά και ισότιμα για την παραγωγή ενός γραπτού κειμένου. Δίνεται λοιπόν και πάλι η οδηγία στους μαθητές να ανοίξουν το [κοινό φύλλο εργασίας](#) στον ιστότοπο του μαθήματος και να ακολουθήσουν τις οδηγίες που θα βρουν σε αυτό. Καλούνται να γράψουν ένα άρθρο με θέμα «Οι ανθρώπινοι θεοί». Για τη συγγραφή του καλούνται να αξιοποιήσουν συνολικά τα πορίσματα της [Α΄ Φάσης](#) καθώς και πληροφορίες από την εκ νέου έρευνα που θα κάνουν σε επιλεγμένες διαδικτυακές πηγές. Τα ζητήματα που θα αναπτύξουν δίνονται με τη μορφή λίστας, για να κατευθύνουν τους μαθητές στην έρευνά τους. Πιο συγκεκριμένα, στο άρθρο τους θα συμπεριλάβουν τον ορισμό του «ανθρωπομορφισμού», τα πορίσματα της έως τώρα έρευνάς τους από την [Α΄ Φάση](#) του σεναρίου, διάφορες απεικονίσεις θεών από έργα τέχνης (γλυπτική, αγγειογραφία, ζωγραφική) που θα αναδεικνύουν τα ανθρώπινα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

χαρακτηριστικά τους, μερικά ενδεικτικά παραδείγματα ανθρωπομορφισμού του θείου από άλλα σημεία των ομηρικών επών αλλά και από θρησκείες της σύγχρονης εποχής. Εφόσον, ολοκληρώσουν την έρευνά τους και γράψουν το άρθρο τους, οι ομάδες θα το αναρτήσουν στον ιστότοπο του μαθήματος. Τελειώνοντας, οι μαθητές αναγιγνώσκουν τα άρθρα τους στην ολομέλεια και συζητούν γύρω από ενδιαφέροντα σημεία και σχόλια που μπορεί να προκύψουν. Προαιρετικά, μπορεί να «ανοίξει» και μια ασύγχρονη συνομιλία των μαθητών αναφορικά με σκέψεις και προβληματισμούς που μπορεί να προκύψουν σε σχέση με το θείο με αφορμή την παρουσίασή του στο ιλαδικό κείμενο.

Η αξιολόγηση αυτής της φάσης στηρίζεται στο παραγόμενο άρθρο. Δίνεται έμφαση τόσο στην πληρότητα του περιεχομένου -από την αξιοποίηση πληροφοριών από την [Α' φάση](#) και τους ψηφιακούς πόρους- όσο και στη μορφή του. Ο διδάσκων μπορεί κάθε φορά να καθορίσει τα κριτήρια αξιολόγησης του κειμένου αναλόγως με τις δυνατότητες της τάξης του.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο Εργασίας Α΄ Φάσης (4 διδακτικές περιόδους)

Ομάδα 1 και 2

1. Να διαβάσετε τη [φιλονικία του Δία και της Ήρας](#) και να κρατήσετε σημειώσεις με αναφορές στο κείμενο για τα εξής θέματα:
 - Πώς διαγράφεται η **σχέση** των 2 θεών μεταξύ τους;
 - Ποιοι είναι οι **λόγοι** της φιλονικίας τους;
 - Σε ποιο **πλαίσιο** διεξάγεται η φιλονικία (πού βρίσκονται, ποιοι τους παρακαλούν, ποια η στάση αυτών);
 - Ποια είναι η θέση της «δικαιοσύνης» στις κρίσεις τους; Ποια **ηθική** υπηρετούν;
 - Με ποια **επίθετα** χαρακτηρίζονται τα πρόσωπα και τι είδους ιδιότητες προσδίδουν στα πρόσωπα που προσδιορίζουν;
2. Να διαβάσετε τώρα τη [φιλονικία του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα](#), που είχε προηγηθεί στη ραψωδία Α 54-306, και να επαναλάβετε την παραπάνω διαδικασία.
3. Φτιάξτε έναν **πίνακα** ομαδοποιώντας τις παρατηρήσεις σας. Τι παρατηρείτε ως προς τις ιδιότητες, τις αντιδράσεις, τις συμπεριφορές, τις συνήθειες, τα ελαττώματα και τον τρόπο ζωής θεών και ανθρώπων;
4. Αξιολογώντας τα παραπάνω στοιχεία, να δημιουργήσετε μία **παρουσίαση** με τα πορίσματα της έρευνάς σας, την οποία θα αναρτήσετε στην ιστοσελίδα του μαθήματος με το όνομα της ομάδας σας. Φροντίστε η παρουσίασή σας να δομείται στη λογική της αντιπαραβολής και σύγκρισης των στοιχείων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ομάδα 3 και 4

1. Να διαβάσετε την [παρέμβαση του Ήφαιστου](#) στη φιλονικία του Δία και της Ήρας και να κρατήσετε σημειώσεις με αναφορές σε χωρία του κειμένου και για τα εξής θέματα:
 - Ποια η **σχέση** του με τα πρόσωπα που φιλονικούν;
 - Ποια είναι **επιχειρήματα** που χρησιμοποιεί, για να τους πείσει να συμφιλιωθούν;
 - Ποιες **αφηγηματικές τεχνικές** μεταχειρίζεται και ποιος ο ρόλος τους;
 - Ποιο είναι το **ύφος** της παρέμβασής του;
 - Υπάρχουν **κωμικά στοιχεία** στο λόγο του; Γιατί;
 - Με ποια **επίθετα** χαρακτηρίζονται τα πρόσωπα και τι είδους ιδιότητες προσδίδουν στα πρόσωπα που προσδιορίζουν;
2. Να διαβάσετε την [παρέμβαση του Νέστορα](#) στη φιλονικία του Αχιλλέα και του Αγαμέμνονα, που είχε προηγηθεί στην Α 54-306, και να επαναλάβετε την παραπάνω διαδικασία.
3. Φτιάξτε έναν **πίνακα** ομαδοποιώντας τις παρατηρήσεις σας. Τι παρατηρείτε ως προς τις ιδιότητες, τις αντιδράσεις, τις συμπεριφορές, τις συνήθειες, τα ελαττώματα και τον τρόπο ζωής θεών και ανθρώπων;
4. Αξιολογώντας τα παραπάνω στοιχεία, να δημιουργήσετε μία **παρουσίαση** με τα πορίσματα της έρευνάς σας, την οποία θα αναρτήσετε στην ιστοσελίδα του μαθήματος με το όνομα της ομάδας σας. Φροντίστε η παρουσίασή σας να δομείται στη λογική της αντιπαραβολής και σύγκρισης των στοιχείων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Ομάδα 5 και 6

1. Να διαβάσετε τη [συνομιλία της Θέτιδας και του Δία](#) και να κρατήσετε σημειώσεις με αναφορές στο κείμενο για τα εξής θέματα:
 - Πώς διαγράφεται η **σχέση** των δύο θεών μεταξύ τους;
 - Για ποιο **λόγο** συνομιλούν; Ποιο είναι το **αίτημα**;
 - Ποια είναι τα **μέσα πειθούς** που χρησιμοποιεί αυτός που ζητάει τη χάρη; (τι λέει και πώς το λέει;)
 - Ποια είναι η **αντίδραση** αυτού που δέχεται το αίτημα;
2. Με ποια **επίθετα** χαρακτηρίζονται τα πρόσωπα και τι είδους ιδιότητες προσδίδουν στα πρόσωπα που προσδιορίζουν;
3. Να διαβάσετε τώρα τη συνομιλία του [μάντη Κάλχα και του Αχιλλέα](#), που είχε προηγηθεί στη ραψωδία Α 54-306, και να επαναλάβετε την παραπάνω διαδικασία.
4. Φτιάξτε έναν **πίνακα** ομαδοποιώντας τις παρατηρήσεις σας. Τι παρατηρείτε ως προς τις ιδιότητες, τις αντιδράσεις, τις συμπεριφορές, τις συνήθειες, τα ελαττώματα και τον τρόπο ζωής θεών και ανθρώπων;
5. Αξιολογώντας τα παραπάνω στοιχεία, να δημιουργήσετε μία **παρουσίαση** με τα πορίσματα της έρευνάς σας, την οποία θα αναρτήσετε στην ιστοσελίδα του μαθήματος με το όνομα της ομάδας σας. Φροντίστε η παρουσίασή σας να δομείται στη λογική της αντιπαραβολής και σύγκρισης των στοιχείων.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Κοινό Φύλλο Εργασίας Β΄ Φάσης (3 διδακτικές περιόδους)

Αξιολογώντας τα στοιχεία που αποκομίσατε από τις δραστηριότητες όλων των ομάδων στην προηγούμενη φάση, να γράψετε ένα **άρθρο** με θέμα «Οι άνθρωποι θεοί», το οποίο θα περιέχει:

1. Τον ορισμό του «ανθρωπομορφισμού».
2. Πορίσματα της έως τώρα έρευνάς σας (Δραστηριότητες [Α΄ Φάσης](#))
3. Απεικονίσεις των θεών που θα αναδεικνύουν τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά τους (γλυπτική, αγγειογραφία, ζωγραφική κ.ά.).
4. Παραδείγματα ανθρωπομορφισμού των θεών από άλλα σημεία της [Ιλιάδας](#) ή της [Οδύσσειας](#).
5. Παραδείγματα ανθρωπομορφισμού του θείου στη σύγχρονη εποχή και σε άλλες θρησκείες.

Στην έρευνά σας μπορείτε να αξιοποιήσετε τους παρακάτω συνδέσμους:

[Ηρωικό Έπος- Ομηρικά Έπη](#) [πηγή: Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας].

[Ομηρικά Έπη](#) [πηγή: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Υπουργείο εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων].

[Η ηθική των θεών. Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια](#) [Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα. Αρχαιογνωσία και Αρχαιολογία στη Μέση Εκπαίδευση. Αρχαϊκή Επική Ποίηση Από την Ιλιάδα στην Οδύσσεια]

[Δώδεκα θεοί του Ολύμπου](#) [πηγή: Βικιπαίδεια: Ελεύθερη Διαδικτυακή Εγκυκλοπαίδεια]

[Το Δωδεκάθεο](#) [πηγή: Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού].

[Ανθρωπομορφισμός](#) [πηγή: Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ηλεκτρονικό Λεξικό]

[Εκκλησία της Ελλάδος](#)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Να ανεβάσετε το άρθρο σας στην ιστοσελίδα του μαθήματος με το όνομα της ομάδας σας.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
πρόγραμμα για την ανάπτυξη

Ζ. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το παρόν σενάριο θα μπορούσε να αξιοποιηθεί και στο πλαίσιο του προγράμματος αγωγής υγείας με εστίαση στις διαπροσωπικές σχέσεις των ανθρώπων, την έκφραση και διαχείριση των συναισθημάτων αλλά και την ιεραρχία και το ρόλο των προσώπων κύρους σε μια ομάδα. Θα μπορούσε ακόμη να αξιοποιηθεί στο πλαίσιο του μαθήματος των Θρησκευτικών ή/και των Καλλιτεχνικών με έμφαση στην απεικόνιση του θείου.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Με το παρόν σενάριο γίνεται προσπάθεια να προσεγγίσουν τη γνώση οι ίδιοι οι μαθητές, να την αντιπαραβάλουν και να βγάλουν τα δικά τους συμπεράσματα ως ενεργά υποκείμενα κι όχι ως παθητικοί δέκτες. Μαθητές όλων των δυνατοτήτων μπορούν να συμμετάσχουν ενεργά και να καλλιεργήσουν όλοι ποικίλες δεξιότητες. Αρωγός τους οι ΤΠΕ τόσο για την έρευνα όσο και για την παρουσίαση των πορισμάτων. Σημαντική, δεδομένων των συνθηκών, κρίνεται και η αφορμή για παραγωγή λόγου με συνεργατικό τρόπο. Ένα, κατά τη γνώμη του συντάκτη, δυνατό σημείο του σεναρίου, που μπορεί ωστόσο να προκαλέσει δυσκολίες, κατά περίπτωση, είναι και το θέμα προς συζήτηση που προκύπτει με αφορμή το αρχαίο κείμενο και δεν είναι άλλο από το «θείο» και την κατανόησή του από τον άνθρωπο, από τα αρχαία χρόνια έως και σήμερα και σε όλο τον κόσμο. Ο διδάσκων είναι αυτός που γνωρίζει τις δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες της τάξης του και μπορεί να καθορίσει τους άξονες μιας τέτοιας συζήτησης, ώστε αυτή να αποβεί προς όφελος των μαθητών του.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Bernstein, B. 1996. *Pedagogy, symbolic control and identity. Theory, research, critique*. London: Taylor and Francis.

Boardman, J. 1979. *Αρχαία ελληνική τέχνη*. Αθήνα: Εκδόσεις Υποδομή

Bruner, J. 1977. *The process of Education*. USA: Harvard University press

Gardner, H. 1993. *Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Κουτσογιάννης, Δ. 2012. «Ο ρόμβος της γλωσσικής εκπαίδευσης». Στο *Μελέτες για την ελληνική γλώσσα. Πρακτικά της 32^{ης} Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας Α.Π.Θ.* Θεσσαλονίκη: ΙΝΣ (Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη), 208-222.

http://ins.web.auth.gr/images/MEG_PLIRI/MEG_32_208_222.pdf

Vygotsky, L. S. 1978. *Mind in society: The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Στέφος, Αναστ. Α. 1999. *Έπος και Δράμα*. Αθήνα: Εκδόσεις Σχολής Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου.

Wace, A. & Fr. Stubbings. 1984. *Όμηρος: A Companion to Homer [I]*, (επιμ. ελλ. εκδ. Γ. Γιατρομανωλάκης). Αθήνα: Εκδόσεις Καρδαμίτσα.

Κουτσογιάννης, Δ. 2007. *Πρακτικές ψηφιακού γραμματισμού νέων εφηβικής ηλικίας και (γλωσσική) εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

[Ψηφιακές Πρακτικές Γραμματισμού των Εφήβων](#) [20.4.2014]